

Paweł Kozłowski

Akademia Pomorska w Słupsku [pawel.kozlowski@apsl.edu.pl]

Kuratela rodzinna w Polsce – dynamika natężenia zadań w postępowaniu rozpoznawczym i wykonawczym

Abstrakt: W artykule przedstawiono dynamikę liczby zadań wykonywanych przez kuratorów sądowych rodzinnych w Polsce w ostatnim dziesięcioleciu. Dokonano analizy liczby podejmowanych na zlecenie sądu obszarów zadań zarówno w sprawach przed wydaniem prawomocnych orzeczeń jak i obowiązków realizowanych w trakcie postępowania po ich wydaniu. Na kanwie tych analiz wyprowadzono wnioski dotyczące natężenia zadań kuratorów rodzinnych na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat w Polsce oraz przedstawiono postulaty zmian, w tym także legislacyjnych, wynikających z praktycznego aspektu wykonywania zadań przez kuratorów w sprawach rodzinnych i nieletnich.

Słowa kluczowe: Kurator sądowy, nadzór kuratora sądowego, środek wychowawczy, władza rodzicielska, nieletni.

Wprowadzenie

W polskim wymiarze sprawiedliwości funkcjonuje aktualnie około 5200 zawodowych kuratorów sądowych, w tym ponad 2000 to zawodowi kuratorzy rodinni (Wirkus, Stasiak 2018, s. 202), którzy są wspomagani przez około 12 000 kuratorów społecznych. Kuratorzy sądowi w Polsce wykonują określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym oraz kontrolnym, które są związane z wykonaniem orzeczeń sądu (Ustawa o kuratorach sądowych). Kuratorzy sądowi w Polsce wykonujący orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich realizują powierzane im zadania wynikające w szczególności z przepisów następujących ustaw: Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego, Ustawa o wykonywaniu niektórych czynności

organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych. W dalszej części artykułu analizie poddano dynamikę liczby poszczególnych zadań kuratorów rodzinnych w postępowaniu rozpoznawczym, a następnie wykonawczym.

Działalność kuratorów w postępowaniu rozpoznawczym

Kuratorzy sądowi w ramach postępowania rozpoznawczego wykonują wywiady środowiskowe. Jak wskazuje Tadeusz Jedynak *wywiad środowiskowy ma szczególne znaczenie dla sądu rodzinnego. Sąd rodzinny dążąc do ochrony dobra zagrożonego przez działania i zaniechania jego rodziców lub opiekunów, względnie starając się odpowiednio zareagować na oznaki demoralizacji nieletnich, nie może obyć się bez informacji na temat osób, którym zamierza pomóc* (Jedynak 2008, s. 385). Sąd nie jest w stanie uzyskać na sali rozpraw informacji z zakresu sytuacji materialno-bytowej, więziach rodzinnych, uwarunkowaniach opiekuńczo-wychowawczych oraz środowiskowych, a przede wszystkim o osobie dziecka, historii jego życia i rozwoju (Jedynak 2008, s. 385). W tabeli 1 przedstawiono dane dotyczące liczb przeprowadzonych przez kuratorów rodzinnych wywiadów w postępowaniu rozpoznawczym.

Tabela 1. Dynamika liczby wywiadów środowiskowych wykonanych przez kuratorów rodzinnych w postępowaniu rozpoznawczym

Rok	Kategorie wywiadów			
	Dotyczące małoletnich, ubezwłasnowolnionych, w sprawach o zobowiązanie do leczenia odwykowego	Dotyczące nieletnich	Rozwód /separacja	Łącznie
2009	167 488	81 207	20 026	268 721
2010	166 692	76 753	20 602	264 047
2011	180 663	75 736	20 655	277 054
2012	186 322	68 629	21 236	276 187
2013	197 390	62 801	21 929	282 120
2014	218 831	40 342	22 572	281 745
2015	224 034	47 974	22 864	264 872
2016	219 991	45 303	23 129	288 423
2017	224 274	46 753	23 580	297 607
2018	209 737	46 611	22 684	279 032

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS 40.

Największa liczba wywiadów, którą wykonują w postępowaniu wykonawczym kuratorzy rodzinni dotyczy małoletnich i władzy rodzicielskiej sprawowanej nad nimi przez rodziców. Są to zarówno sprawy wszczynane z urzędu, jak i z wniosku stron (przede wszystkim rodziców). Na bazie analizowanych statystyk nie wyszczególniono bardziej tych kategorii wywiadów, do których włączono także sprawy związane między innymi z postępowaniem dotyczącym ustalenia kandydata na opiekuna prawnego dla osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej oraz kuratora dla osoby częściowo ubezwłasnowolnionej, czy też w postępowaniu o nałożenie zobowiązania do leczenia odwykowego oraz w sprawach o umieszczenie w zakładzie psychiatrycznym, domu pomocy społecznej, czy też związanych z ustaleniem sytuacji życiowej osób ubezwłasnowolnionych. W ostatnim dziesięcioleciu skonstatowano występowanie wzrostowej dynamiki liczby wymienionych kategorii wywiadów o 25,2%, z około 167,5 tys. w 2009 r. do niespełna 210 tys. w 2018 roku. Liczba tych wywiadów zmieniała się w ten sposób, że w latach 2009 i 2010 oscylowała na poziomie 167 tys., następnie wzrastała w kolejnych latach przez 180 tys., 186 tys., 197 tys., 219 tys., do 224 tys. w 2015 roku. Potem odnotowano obniżenie się natężenia tych zdań kuratorów rodzinnych do 220 tys., po czym nastąpił kolejny wzrost do 224 tys. w 2017 roku. W roku 2018 liczba tych wywiadów ponownie obniżyła się i wyniosła około 210 tysięcy.

W sprawach, które dotyczą nieletnich, wobec których zostało wszczęte postępowanie w związku z dokonaniem czynem karalnym lub z przejawami demoralizacji, odnotowano w ostatnim dziesięcioleciu ujemną dynamikę ich liczby, a mianowicie jej spadek o 42,6%. W 2009 roku kuratorzy wykonali ponad 81 tys. takich wywiadów, potem ich liczba zmniejszała się rokrocznie przez niespełna 77 tys., 76 tys., 69 tys., 63 tys. i osiągnęła poziom nieco ponad 40 tys. w 2014 roku. Wiązało się to ze zmianami dotychczasowego modelu wyodrębniającego postępowanie w sprawach nieletnich na wyjaśniające, opiekuńczo-wychowawcze i poprawcze (Bojarski i in. 2016). W roku następnym nastąpił wzrost liczby tego rodzaju wywiadów do około 48 tys., po czym w roku 2016 ich liczba obniżyła się do poziomu nieco ponad 45 tys. W latach 2017–2018 liczba wywiadów przeprowadzonych przez kuratorów w postępowaniu rozpoznawczym w sprawach nieletnich ustabilizowała się na poziomie ponad 46,5 tys.

Kuratorzy rodzinni wykonują także wywiady zlecane przez sądy okręgowe w postępowaniach dotyczących rozwodów i separacji w rodzinach, w których są małoletnie dzieci. Wywiad ten nie dotyczy jednak historii małżeństwa czy też przyczyn jego rozpadu. Odnosi się do sposobu wywiązywania się rodziców z obowiązków rodzicielskich, ustalenia warunków w jakich żyją dzieci, ich sytuacji opiekuńczo-wychowawczej oraz dalszej współpracy stron na płaszczyźnie rodzicielskiej. Na przestrzeni ostatniej dekady liczba takich wywiadów zwiększyła się o 13,3%, z około 20 tys. w 2009 roku, przez ponad 23,5 tys. w 2017 roku, po czym obniżyła się w 2018 r. do 22,5 tysięcy.

Kuratorzy rodzinni wykonują w Polsce średnio 135 wywiadów tylko w postępowaniu rozpoznawczym w skali roku, co przekłada się na obciążenie około 13 wywiadami miesięcznie każdego kuratora, odliczając urlop (Opracowanie Komisji ds. Monitorowania Warunków Pracy, Płac i Obciążeń Obowiązkami Kuratorów Krajowej Rady Kuratorów Sądowych, Warszawa 2017). Wywiady środowiskowe, co budzi kontrowersje, nie są zawarte jako odrębna kategoria spraw w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego (Dz.U. 2003 nr 116 poz. 1100.), tak jak dotyczy to określenia ram liczbowych obciążenia nadzorami.

Dynamika zmian liczby zadań kuratorów sądowych w postępowaniu wykonawczym

W obszar postępowania wykonawczego wpisane są wszystkie zadania, które sąd powierza do realizacji kuratorom sądowym po wydaniu prawomocnego orzeczenia. W tabeli 2 zostały zaprezentowane dane dotyczące dynamiki zmian obciążenia poszczególnymi typami nadzorów prowadzonych przez kuratorów sądowych wykonujących orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich.

Tabela 2. Dynamika liczby poszczególnych rodzajów nadzorów kuratorów rodzinnych

Rok	Opm		Nw	Alk
	Liczba spraw	Liczba osób	Liczba spraw	Liczba spraw
2009	71 914	240 026	49 028	27 453
2010	75 958	250 507	49 155	27 593
2011	77 048	251 925	47 304	25 036
2012	79 433	256 508	47 415	23 900
2013	79 329	256 465	42 121	23 297
2014	79 142	255 927	42 050	23 257
2015	74 749	240 175	37 507	19 862
2016	78 427	251 816	36 133	20 736
2017	77 904	250 534	34 208	21 099
2018	77 494	247 992	32 041	19 770

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS 40.

Największy obszar zadań kuratorów rodzinnych w postępowaniu wykonawczym stanowią nadzory nad sposobem wykonywania władzy rodzicielskiej (na podstawie art. 109 § 2 ust. 3 Ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 1964 Nr 9, poz. 59). Istotą omawianego rodzaju nadzo-

ru (określanego sygnaturą Opm) jest ochrona dobra dziecka, a podstawą jego zastosowania faktyczne naruszenie lub nawet możliwość zaistnienia naruszenia właśnie tego dobra (Haak 1995, s. 144–151). W ostatnim dziesięcioleciu odnotowano sinusoidalny rozkład dynamiki liczby ingerencji sądu we władzę rodzicielską w postaci nadzoru kuratora sądowego. W 2009 r. objętych takim nadzorem było niespełna 72 tys. rodzin, następnie ich liczba wzrastała przez niespełna 6 tys. w 2010 r. i około 77 tys. w 2011 roku, a potem utrzymała się na poziomie ponad 79 tys. w trzech kolejnych latach. W 2015 r. odnotowano obniżenie liczby tego rodzaju nadzorów do niespełna 75 tys. W kolejnym roku kuratorzy wykonywali już więcej, bo około 78,5 tys. nadzorów w sprawach opiekuńczych. W latach 2017 i 2018 odnotowywano roczne zmniejszenie się ich liczby o około 500. Biorąc pod uwagę całą dekadę ustalono, że w 2018 r. kuratorzy wykonywali więcej o 7,8% nadzorów w sprawach dotyczących wykonywania władzy rodzicielskiej niż w 2009 roku.

Podopieczni kuratorów sądowych wykonujących orzeczenia nad sposobem wykonywania władzy rodzicielskiej (zarówno rodzice, jak i małoletni) stanowią około 250 tys. osób. W ostatnim dziesięcioleciu liczba beneficjentów tej formy działań kuratorów oscylowała w granicach od 240 tys. (w 2009) do ponad 256,5 tys. osób (w 2012) i osiągnęła poziom nieco poniżej 250 tys. osób (w 2018). Należy zwrócić uwagę również na mnogość problemów specyficznych dla wszystkich podopiecznych, będących przecież w różnym wieku, począwszy od okresu noworodkowego, aż do adolescencji (jeżeli chodzi o małoletnich) oraz rodziców/opiekunów będących w dużej rozpiętości wiekowej, jak i z różnym bagażem doświadczeń życiowych. Wynika z tego szeroka współpraca z licznymi instytucjami pomocowymi, oświatowymi, socjalnymi, terapeutycznymi, opiekuńczymi, a także służbą zdrowia i Policją (Kwadrans 2019, s. 52). Warto zwrócić uwagę, iż występują zalecenia zastąpienia terminu „władza rodzicielska” na rzecz „odpowiedzialności rodzicielskiej” (Jaros 2015). Jak wskazuje Paweł Jaros (2018, s. 51) *instytucja odpowiedzialności rodzicielskiej nie tylko inkorporuje wszystkie uprawnienia władcze rodziców, ale wzmacnia je i przedmiotowo znacząco rozszerza. [...] Jest ona definiowana jako zadanie, postawa i relacje rodziców z dzieckiem, wykonywane z poszanowaniem jego godności i praw, zgodnie z porządkiem społeczno-prawnym. Ma ona na celu troskę o dziecko i zaspokajanie jego potrzeb, przygotowanie do życia w rodzinie i społeczeństwie oraz wypełnianie obowiązku alimentacyjnego. Jest realizowana w szczególności przez wykonywanie obowiązków i praw w zakresie pieczy nad osobą i majątkiem dziecka, reprezentacji, utrzymywania relacji osobistych, ustalania pochodzenia dziecka, jego imienia i nazwiska, miejsca pobytu. Odnosi się odpowiednio do osób, które na mocy orzeczenia sądu ponoszą wobec dziecka odpowiedzialność jak rodzice (art. 21 pkt 10 projektu Kodeksu rodzinnego).*

Drugim pod względem liczby postępowań wykonawczych prowadzonych przez kuratorów rodzinnych rodzajem nadzorów są nadzory jako środki wychowawcze zastosowane wobec nieletnich sprawców czynów karalnych, jak

i osób przejawiających symptomy demoralizacji (Kozłowski 2016a; Opora 2010). Na podstawie Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2014 r. w sprawie nadzoru nad nieletnim (opatrzone sygnaturą Nw) kurator sądowy wykonuje w związku z tym następujący katalog zadań: zaznajamia się z aktami sprawy nieletniego i innymi niezbędnymi źródłami informacji, które jego dotyczą, w tym między innymi z przebiegiem ewentualnych dotychczasowych środków wychowawczych; diagnozuje sytuację osobistą, rodzinną i środowiskową nieletniego; planuje i dokonuje wyboru optymalnych metod kontroli i oddziaływania na nieletniego; utrzymuje kontakt z nieletnim oraz udziela mu niezbędnej pomocy w postaci informacji i wskazówek w rozwiązywaniu problemów życiowych, a zwłaszcza w podjęciu i zorganizowaniu nauki, pracy, leczenia lub terapii; nawiązuje oraz utrzymuje kontakt z rodziną albo opiekunem nieletniego osobiście, a także za pośrednictwem telefonu czy poprzez wezwania do sądu, jeżeli okoliczności tego wymagają, także osobiście utrzymuje kontakt z jego środowiskiem oraz pomaga rozwiązywać zdiagnozowane problemy utrudniające resocjalizację i kontrolę nieletniego; kontroluje zachowanie nieletniego w miejscu jego zamieszkania, pobytu, nauki i, w razie potrzeby, w miejscu pracy, w szczególności zapoznaje się z bieżącą sytuacją nieletniego, zasięga informacji o nieletnim w placówkach oświatowych i oświatowo-wychowawczych, a także w miejscu jego zatrudnienia; nawiązuje, w razie potrzeby, kontakt ze stowarzyszeniami, instytucjami i organizacjami społecznymi zajmującymi się pomocą społeczną, pośrednictwem pracy, leczeniem lub oddziaływaniem terapeutycznym; zasięga, w razie potrzeby, informacji o nieletnim i jego środowisku od Policji, instytucji samorządowych i organów administracji rządowej oraz współpracuje z tymi podmiotami; sporządza i prowadzi w sposób czytelny dokumentację ze sprawowanego nadzoru nad nieletnim, w miarę możliwości, wykorzystując system informatyczny (§ 7.1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2014 r. w sprawie nadzoru nad nieletnim, Dz.U.2014 poz. 855).

W zakresie zadań związanych z nadzorem nad nieletnimi odnotowuje się ujemną dynamikę ich liczby w okresie ostatniej dekady. W latach 2009–2010 wykonali ponad 49 tys. tego rodzaju środków wychowawczych, w kolejnych dwóch latach liczba tego typu nadzorów oscylowała na poziomie 47 tys. W następnym roku liczba tych środków wychowawczych uległa zmniejszeniu do 42 tys. i utrzymywała się na takim poziomie także w roku 2014. Od 2015 r. odnotowuje się obniżenie liczby opisywanych nadzorów o 4,5 tys., następnie w 2016 r. o niepełna 1,5 tys., potem o niepełna 1 tys. w 2017 roku. W 2018 r. kuratorzy obejmowali nadzorami nieco ponad 32 tys. nieletnich. Dokonując porównania liczby nadzorów nad nieletnimi w okresie ostatniej dekady skonstatowano, że ich liczba zmniejszyła się o 34,6%. Warto przytoczyć liczby obrazujące tło demograficzne, bowiem w poddanym analizie okresie zmniejszyła się liczba osób w wieku 13–17 lat w Polsce o prawie 120 tys., tj. o ok. 6,1% (statystyki Głównego Urzędu Statystycznego).

Obniżenie się bezwzględnej liczby tego typu środków wychowawczych nie powinno wiązać się jednak z bagatelizowaniem problemów sprawianych przez nieletnich, gdyż obniżenie się liczby zarówno czynów karalnych, jak i środków wychowawczych dotyczy głównie liczby kradzieży i kradzieży z włamaniem. Odnotowuje się natomiast względny *constans* liczby czynów karalnych z użyciem agresji zarówno przeciwko życiu lub zdrowiu, jak i przeciwko mieniu (wymuszenia rozbójnicze, rozboje, kradzieże rozbójnicze) przez nieletnie dziewczęta, jak i chłopców (Kozłowski 2017, s. 131–146). W przypadku działań dotyczących omawianego rodzaju nadzorów, pomimo iż formalnie osobami objętymi działaniami resocjalizacyjnymi są nieletni, to również ich rodzice lub opiekunowie są objęci działaniami ukierunkowanymi na poziomie współorganizacji procesu wychowawczo-resocjalizacyjnego. W sprawach nieletnich konieczna jest w poszczególnych indywidualnych przypadkach ścisła współpraca w zakresie organizacji szeroko rozumianej działalności edukacyjnej, profilaktycznej, wychowawczej, leczniczej, w najważniejszych środowiskach społecznych, w których żyją, rozwijają się, edukują i pracują nieletni.

Trzeci rodzaj nadzorów prowadzonych przez kuratorów rodzinnych jest związany z zastosowaniem przez sąd, na mocy art. 31. Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 1982 nr 35 poz. 230) zobowiązaniu do leczenia odwykowego (są to nadzory opatrzone sygnaturą Alk). Obowiązek taki trwa dwa lata od uprawomocnienia się orzeczenia sądu. Sąd na czas trwania tego obowiązku może zastosować nadzór kuratora sądowego. Jak wynika z analiz, w ostatniej dekadzie w 42-49% takich orzeczeń nakładano nadzór kuratora sądowego w tego typu sprawach (<https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>).

Kurator sądowy, sprawując nadzór nad osobą, w stosunku do której został orzeczony obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu, organizuje i prowadzi działania mające na celu pomoc osobie zobowiązanej w osiągnięciu celów leczenia. Na kanwie art. 31 ust. 6 pkt 1–9 określono obowiązki kuratorów sądowych wykonujących tego typu orzeczenie, do których należą w szczególności: podejmowanie działań niezbędnych do tego, aby osoba zobowiązana do poddania się leczeniu odwykowemu zastosowała się do orzeczenia sądu; utrzymywanie systematycznego kontaktu z osobą zobowiązaną do poddania się leczeniu odwykowemu oraz udzielania jej niezbędnej pomocy w rozwiązywaniu trudności życiowych, a zwłaszcza w rozpoczęciu i kontynuowaniu leczenia odwykowego; zaznajomienia się z wynikami leczenia odwykowego oraz współdziała z zakładem lecznictwa odwykowego, aby koordynować etapy osiągania celów leczenia odwykowego; motywowanie osoby zobowiązanej do leczenia odwykowego do nawiązania kontaktów z odpowiednimi zakładami leczniczymi (stacjonarnym lub niestacjonarnym) oraz organizacjami lub grupami samopomocy osób uzależnionych od alkoholu; utrzymywanie kontaktu z członkami rodziny osoby zobowiązanej do poddania się leczeniu odwykowemu, pozostającymi z nią we wspólnym gospodarstwie do-

mowym; prowadzenie oddziaływań na środowisko, w którym osoba zobowiązana do poddania się leczeniu odwykowemu przebywa lub do którego ma powrócić, zwłaszcza w zakresie kształtowania odpowiedniego stosunku do tej osoby; składanie sądowi pisemnych sprawozdań z przebiegu leczenia odwykowego w terminach określonych przez sąd, nie rzadziej jednak niż co dwa miesiące; w razie potrzeby współdziałanie z organami samorządu terytorialnego oraz organizacjami społecznymi w celu zapewnienia osobie zobowiązanej do poddania się leczeniu odwykowemu lub jej rodzinie odpowiedniej pomocy, polegającej w szczególności na ułatwieniu zatrudnienia, zapewnieniu czasowego zakwaterowania oraz na świadczeniach materialnych; w razie potrzeby podjęcia współdziałania z pracodawcą w celu realizacji obowiązków nałożonych na osobę zobowiązaną do poddania się leczeniu odwykowemu. Poza wymienionymi zadaniami do zakresu obowiązków zawodowego kuratora sądowego, który osobiście prowadzi taki nadzór lub powierza jego prowadzenie kuratorowi społecznemu, należy także składanie wniosków do sądu w sprawie zmiany postanowienia co do rodzaju zakładu leczenia odwykowego oraz w sprawie orzeczenia ustania obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu. Nadto zawodowy kurator sądowy ma także obowiązek zawiadamiania sądu o potrzebie podjęcia innych niezbędnych czynności związanych z prowadzonym nadzorem (art. 37 Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi).

W ciągu ostatniej dekady liczba nadzorów kuratora nad sposobem leczenia odwykowego zmniejszała się z około 27,5 tys. w latach 2009 i 2010, przez 25 tys. w 2011 roku, 24 tys. rok później i 23 tys. w latach 2013 i 2014, aż do niespełna 20 tys. w 2015 roku. Następnie liczba tych nadzorów zwiększyła się o około 1 tys., i w latach 2016–2017 oscylowała na poziomie około 21 tys., po czym w 2018 r. obniżyła się do niespełna 20 tys.

Poza nadzorami kuratorzy rodzinni wykonują także inne zadania w postępowaniu wykonawczym. Zestawienie obrazujące ich natężenie w ciągu ostatniej dekady zawarto w tabeli 3.

Niezwykle obciążającym zadaniem w postępowaniu wykonawczym jest udział kuratora w kontakcie rodzica (a niekiedy innej osoby na przykład dziadków) z małoletnim dzieckiem. O trudnościach z wykonywaniem tego typu zadań i zmianami legislacyjnymi w tym obszarze szeroko pisał Krzysztof Stasiak (Stasiak 2018, s. 822–834). Orzeczenia sądowe w tym zakresie wydawane są w sytuacji braku porozumienia pomiędzy rodzicami oraz w związku z gorącym konfliktem, w który wplatane są również sprawy małoletniego. Biorąc pod uwagę aktualny stan prawny rodzice, jak i dzieci, mają nie tylko prawo, ale i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów (Gromek 2018, s. 916–929). Przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wskazują, że jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd opiekuńczy ogranicza utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem. Sąd może na przykład nakazać spotykanie się rodzica z dzieckiem wyłącznie w obecności kuratora sądowego w wyznaczonym miejscu i czasie. Jedynie w niewielkim za-

kresie zostało to uszczegółowione przez Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. 2003 nr 112 poz. 1064).

Tabela 3. Dynamika liczby innych niż nadzory spraw w postępowaniu wykonawczym kuratorów rodzinnych

Rok	Zobowiązanie nieletnich	Ośrodek kuratorki	Udział w kontaktach (liczba spraw)	Odebranie dziecka	Wywiady kontrolne w nadzorach k. społ.	Udział w posiedzeniach wykonawczych	Wywiady w postępowaniu wykonawczym	Inne sprawy
2009	–	1 687	586	1 945	36 942	47 328	69 157	26 070
2010	–	1 692	691	1 610	36 747	47 486	68 325	29 828
2011	–	1 475	805	1 794	36 942	38 161	68 120	31 597
2012	–	1 606	1 102	1 563	36 411	35 812	64 929	28 537
2013	3091	1 554	1 349	1 401	36 558	38 749	63 788	39 041
2014	2284	1 402	1 754	1 349	35 113	46 735	59 951	20 874
2015	3 042	1 426	1 971	1 247	38 335	46 774	61 716	19 204
2016	3 282	1 463	1 965	1 108	35 277	49 167	50 072	16 999
2017	3 449	1 430	2 390	1 229	38 482	49 330	51 386	9 298
2018	3 344	1 456	2 410	1 176	38 759	53 025	56 321	8 206

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS 40.

Określa ono bowiem, że:

- kurator ma stawić się w określonym przez sąd miejscu i terminie spotkania rodzica z dzieckiem, ma być obecny przez cały czas trwania kontaktu, ma dbać, aby kontakt ten nie trwał dłużej niż postanowił sąd (§ 10 ust. 1 rozporządzenia),
- z każdej obecności podczas kontaktu kurator niezwłocznie składa sądowi piśmenną notatkę (§ 10 ust. 2 rozporządzenia).

Tak ogólnikową regulację omawianego zagadnienia uznać należy za dalece niewystarczającą. W skargach do Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczących przebiegu spotkania z jednej strony rodzice skarżą się na – w ich ocenie – zbyt dużą bierność, a z drugiej strony z kolei zbyt wysoką aktywność kuratora sądowego w trakcie spotkania (Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.01.2019 r. nr IV.7021.28.2019.MO).

Problemy związane z brakiem szczegółowej regulacji prawnej w zakresie statusu kuratora sądowego, obecnego podczas kontaktów rodzica z dzieckiem, generują najwięcej skarg na kuratorów. W świetle aktualnie obowiązujących przepisów nie

wiadomo, w jaki sposób rozwiązywać niektóre na pozór banalne sytuacje, takie jak na przykład: czy kurator może skorzystać z toalety (tym samym stwarzając stan „nieobecności” przy kontaktach przez krótki czas), czy powinien udać się z małoletnim do toalety? Kto miałby pokryć koszty dojazdu kuratora czy jego obecności w miejscach wymagających zakupu biletu wstępu? Jeżeli rodzic chce skorzystać wraz z dzieckiem z basenu, to czy kurator jest obowiązany wejść z nimi do szatni? (Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.01.2019 r. nr IV.7021.28.2019.MO). Rzecznik Praw Obywatelskich wskazywał także na sprawę kontaktów ustalonych w soboty, niedziele i święta oraz na problem wielogodzinnych spotkań, w których ma brać udział kurator.

Na podobne obszary problemowe zwracał uwagę także Rzecznik Praw Dziecka. Wskazał, że w obecnym stanie prawnym sytuacja dziecka nie jest prawidłowo zabezpieczona w trakcie kontaktów rodzica z małoletnim w obecności kuratora. Dlatego został przedstawiony postulat, aby kurator sądowy miał realny wpływ na przebieg kontaktu rodzica z dzieckiem, między innymi w zakresie posiadania uprawnień dających możliwość przerwania kontaktu (Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Dziecka do Ministra Sprawiedliwości w wystąpieniu generalnym z 18.02.2016 r. nr ZSR.422.9.2016.MK).

Udział kuratora w kontaktach rodzica (lub innej osoby) z małoletnim należy do tych zadań, których liczba w ostatniej dekadzie miała wyraźną wzrostową dynamikę. W analizowanym okresie ich liczba zwiększyła się o 411%, z 586 w 2009 r. do 2410 w 2018 r. Obszary problemowe zarówno na poziomie uregulowań legislacyjnych, niedookreśleń w przepisach wykonawczych, a także w aspekcie przygotowania się kuratora, a także przygotowania stron (Stasiak 2018, s. 831–833) do realizacji tego zadania i wreszcie samego udziału kuratora w każdym jednostkowym przypadku przybierają różne formy. Ogólność przepisów stwarza szerokie pole do różnego rodzaju interpretacji i subiektywnych ocen dla stron postępowania będących z reguły w ostrym konflikcie. Należy zwrócić bowiem uwagę również na to, że 2410 orzeczeń wiązało się z udziałem kuratorów w 22 431 spotkaniach z tym związanych w 2018 roku.

Następnym obciążającym emocjonalnie zadaniem wykonywanym przez kuratorów rodzinnych jest odebranie dziecka na podstawie przepisów art. 598 Kodeksu postępowania cywilnego. Liczba orzeczeń z tym związanych uległa zmniejszeniu w ostatniej dekadzie o 39,5%. W 2009 r. sądy wydały 1945 tego rodzaju orzeczeń, w kolejnym roku ich liczba obniżyła się do 1610, po czym wzrosła w 2011 r. do 1794. W 2012 r. wydano 1563 orzeczenia o przymusowym odebraniu dziecka, a ich liczba obniżała się przez kolejne lata aż do poziomu 1108 w 2016 roku. W roku kolejnym stwierdzono wzrost ich liczby do 1229, a następnie kolejne jej obniżenie do 1176 w 2018 roku. Procedura wykonania orzeczenia o odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod jej opieką została przedstawiona przez T. Jedynaka i N. Górską w formie algorytmu (Jedynak, Górską 2014, s. 649–663).

Jak wskazuje Violetta Konarska-Wrzosek (2018, s. 37) należy pamiętać o prawie dziecka do wychowywania się w swojej rodzinie naturalnej oraz o tym, że odebranie dziecka z rodziny łączy się często z jego emocjonalnym cierpieniem. W związku z tym ingerencja we władzę rodzicielską, która łączy się ze zmianą środowiska naturalnego dziecka, powinna nastąpić wówczas, gdy jego dalszy pobyt w rodzinie zagraża jego cennym dobrom lub jego prawidłowemu rozwojowi w stopniu znaczącym.

Jest to obszar zadań wymagających pieczołowitości odnoszącej się z jednej strony do „uratowania” dziecka z sytuacji zagrażającej jego dobru (w tym przypadku zdrowiu lub życiu), z drugiej strony samo wykonanie tego zadania przez kuratora we współpracy z innymi podmiotami musi w jak największym stopniu być zgodne z dobrem dziecka (Wirkus 2018, s. 778–814; Stojanowska 2000, s. 55–65). Zasada dobra dziecka jest bowiem nadrzędna w stosunku do innych zasad. Podmioty stosunków „rodzinnoprawnych” oraz organy władzy publicznej muszą kierować się w swoich działaniach dobrem dziecka (Stadniczeńko 2018, s. 19).

Kuratorzy rodzinni prowadzą w ramach postępowania wykonawczego również działalność wychowawczą, resocjalizacyjną, profilaktyczną w ośrodkach kuratorskich (Kozłowski, Stasiak 2018; Kozłowski 2018a, s. 33–42; Kozłowski 2018b, s. 273–290; Konaszewski, Kwadrans 2018; Kwadrans 2016, s. 107–126). W 2018 r. tego typu działających przy sądach rejonowych placówek było 97, w których codzienne popołudniowe resocjalizacyjne zajęcia grupowe i indywidualne były prowadzone dla około 1,5 tys. nieletnich, wobec których sądy zastosowały tego typu środki wychowawcze na podstawie art. 6 pkt. 6 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. W ostatniej dekadzie liczba nieletnich skierowanych do ośrodków kuratorskich zmniejszyła się o 13,7% (z niespełna 1,7 tys. w 2009 do niespełna 1,5 tys. w 2018 r.), jednakże od 2014 r. oscyluje ona na poziomie około 1450. W ośrodkach kuratorskich, co istotne, prowadzona działalność resocjalizacyjna oparta jest na założeniu triady resocjalizacja – reintegracja – readaptacja w środowisku rodzinnym, szkolnym, lokalnym nieletniego, co wpisuje się w aktualne trendy pedagogiki resocjalizacyjnej (Konopczyński 2013, 2014). Działalność ośrodków kuratorskich stanowi również wypełnienie punktu 6. Aneksu do Wskazań Narodów Zjednoczonych dotyczących zapobiegania przestępczości nieletnich. Przytoczony przepis traktuje o tym, że konieczne jest tworzenie i rozwijanie zarówno służb, jak i programów przeciwdziałających przestępczości nieletnich opartych na zasobach lokalnych społeczności (Jaros, Michałak 2016, s. 365).

Poza wymienionymi zadaniami kuratorzy rodzinni wykonują także inne zadania, takie jak kontrolę realizacji obowiązków nałożonych na nieletnich (liczby od 2,2 tys. do około 3,5 tys. tego typu zadań rocznie w ostatniej dekadzie) na podstawie art. 6 pkt. 2 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 1982 nr 35 poz. 228). Poza tym wykonują zadania w postępowaniu wykonawczym także między innymi w sprawach dotyczących opieki prawnej dla osób małoletnich oraz dorosłych (ubezpieczeniowych),

sprawy rodzin zastępczych, czy też placówek opiekuńczo-wychowawczych. Liczba tego typu zadań w 2009 r. wynosiła ponad 26 tys., a następnie przez dwa kolejne lata wzrastała przez niespełna 30 tys. w 2010 r. do ponad 31,5 tys. w 2011 roku. W kolejnym roku odnotowano obniżenie się liczby takich zadań kuratorów do około 28,5 tys., po czym odnotowano zwiększenie się ich liczby do ponad 39 tys. w 2013 r. Potem liczba tych tzw. innych zadań zmniejszała się odpowiednio do niespełna 21 tys. w 2014 roku, około 19 tys. w 2015 roku, 17 tys. w 2016 r. i nieco ponad 9 tys. w 2017 roku, aż do liczby około 8 tys. w 2018 roku.

Kuratorzy sądowi w ramach wykonywanych zadań realizują ścisłą współpracę z sędziami w przedmiocie prowadzonych nadzorów. Jedną z form tej współpracy jest udział kuratora w posiedzeniach wykonawczych sądu. W latach 2009–2010 takich posiedzeń sądów z udziałem kuratora odbyło się ponad 47 tys. Następnie zaobserwowano obniżenie się ich liczby w 2011 r. do nieco ponad 38 tys. oraz w kolejnym do niespełna 36 tys. Od 2013 r. utrzymuje się niezmiennie dodatnia dynamika ich liczby, która w 2018 r. wyniosła ponad 53 tys. tego rodzaju czynności.

Poza nadzorami kuratorzy wykonują również jednorazowe wywiady środowiskowe w postępowaniu wykonawczym. Tego typu zadań funkcjonariusze publiczni, którymi są kuratorzy rodinni, realizowali od ponad 69 tys. w 2009 roku, przy początkowej kilkuletniej tendencji zniżkowej trwającej do 2014 r. (niespełna 60 tys.) oraz następnie przy zwiększeniu się ich liczby do niespełna 62 tys. w następnym roku. W 2016 r. liczba tego rodzaju wywiadów uległa obniżeniu do około 50 tys., po czym w następnych dwóch latach wzrastała i osiągnęła poziom ponad 56 tys. w 2018 roku. Liczne problemy związane z niektórymi wywiadami z tej kategorii spraw przedstawił w wystąpieniu generalnym do Ministra Sprawiedliwości Rzecznik Praw Obywatelskich wskazując między innymi, że: *podziela pogląd o zasadności jednoznacznego uregulowania pozycji kuratora sądowego w ramach postępowania wykonawczego, dotyczącego realizacji orzeczeń sądu opiekuńczego, w szczególności w zakresie przeprowadzania wywiadów środowiskowych w ramach tych postępowań. Jest to tym bardziej istotne, że w omawianych tu sytuacjach działania organów pomocniczych władzy sądowniczej wkraczają w sferę konstytucyjnych i konwencyjnych wolności i praw człowieka – wolności od arbitralnej ingerencji państwa oraz prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 47 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 8 ust. 1 i ust. 2 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 ze zm.)* (Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 31.05.2015 r. nr IV.501.40.2015.MK).

Zawodowi kuratorzy sądowi wykonywali także około 35–38 tys. wywiadów kontrolnych w nadzorach powierzanych do bezpośredniego prowadzenia kuratorom społecznym. Liczba tego typu wywiadów w ostatniej dekadzie zmniejszyła się o 8,83%. Są to czynności realizowane między innymi po to, aby koordynować realizację planów pracy w poszczególnych nadzorach kuratorów społecznych. Wią-

że się to z odpowiedzialnością formalną i merytoryczną kuratora zawodowego za nadzory powierzone kuratorom społecznym.

Kuratorzy sądowi wykonując orzeczenia w sprawach rodzinnych, nieletnich oraz w sprawach związanych ze zobowiązaniem do leczenia odwykowego mają prawo składania wniosków do sądu, na podstawie których po ich rozpatrzeniu i uwzględnieniu, sąd w obecnym stanie prawnym może wszcząć z urzędu postępowanie związane z konkretnym nadzorem. Liczby obrazujące wymienione obszary czynności kuratorów rodzinnych zostały zaprezentowane w tabeli 4.

Tabela 4. Dynamika liczby wniosków składanych przez kuratorów rodzinnych w poszczególnych kategoriach nadzorów

Rok	Opm	Nw	Alk	Łącznie
2009	34 432	27 371	19 748	81 551
2010	32 059	25 699	18 654	76 412
2011	35 623	26 191	17 882	79 696
2012	36 488	26 695	16 581	79 764
2013	34 967	25 247	15 336	76 550
2014	32 714	24 561	13 819	71 094
2015	32 290	20 263	13 623	66 176
2016	29 868	20 538	11 639	62 045
2017	29 341	19 067	10 910	59 318
2018	28 058	17 576	10 446	56 080

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS 40.

Jak wynika z analizy danych, w ostatniej dekadzie kuratorzy rodinni składali rocznie od około 56 do ponad 81,5 tys. wniosków do sądu mających na celu modyfikację lub umorzenie prowadzonego postępowania wykonawczego. W wyniku dokonanej analizy ustalono, że rokrocznie liczba wniosków ulegała zmniejszeniu. Wyjątkiem był okres pomiędzy 2010 i 2011 rokiem, gdy liczba złożonych wniosków zwiększyła się o ponad 3 tys. W ostatniej dekadzie dynamika liczby składanych do sądu wniosków przez kuratorów rodzinnych była ujemna, a ich liczba w 2018 r. w stosunku do roku 2009 obniżyła się o 31,2%. Ujemna dynamika liczby wniosków dotyczy wszystkich rodzajów nadzorów w postępowaniu wykonawczym kuratorów rodzinnych, jednakże ustalono występowanie różnic w natężeniu tego trendu dla wniosków poszczególnych kategoriach nadzorów. Tendencja ta się w latach 2009–2018 przedstawia się następująco: dla wniosków w sprawach związanych z władzą rodzicielską – obniżenie ich liczby o 18,5%; w sprawach związanych z nadzorami nad nieletnimi – zmniejszenie się ich liczby o 35,8%; natomiast w sprawach dotyczących nadzorów nad sposobem leczenia odwykowe-

go zarysowała się najwyraźniejsza tendencja ujemna – stwierdzono zmniejszenie się ich liczby o 47,1%.

Zakończenie

Kuratela rodzinna jest formą odpowiedniej pomocy rodzinie i ochrony prawnej dziecka realizowanej w oparciu o autorytet sądu. Kuratorzy wykonujący orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich realizują mnogość zadań z dużym i zmieniającym się natężeniem jakościowym ryzyka i problemów wynikających ze zmian społeczno-kulturowych, których centrum jest rodzina, a które dotyczą zarówno dzieci, jak i dorosłych. Sprawy powierzane kuratorom rodzinnym dotyczą rozmaitych dysfunkcji rodzinnych, zarówno w formie zaniedbań, jak i nadużyć władzy, czy też odpowiedzialności rodzicielskiej, które przenikają granice różnych statusów bytowych, społecznych, kulturowych. Sprawy działań kuratorów w przestrzeni rodziny wymagają najwyższego poziomu profesjonalizmu, etyki i szacunku, a także z jednej strony stanowczości, a z drugiej delikatności, gdyż w prawie rodzinnym, jak podkreśla Stanisław Leszek Stadniczeńko, *nie może w praktyce dominować legalizm i formalizm oraz ekwiwalentność świadczeń, bowiem koncepcja najlepiej pojętego interesu dziecka ma naturę prawa materialnego, procedury postępowania, jak i zasady podstawowej interpretacji prawnej. Jej natura, uwzględniona w Konwencji o prawach dziecka, wskazuje na potrzebę kształtowania i tworzenia takich konstrukcji aktów prawnych, by gwarantowały i wyrażnie uwzględniały jego koncepcję* (Stadniczeńko 2018, s. 14). Dlatego też jawi się potrzeba wzmocnienia formalnej roli kuratora rodzinnego w realizacji postępowania wykonawczego oraz dookreślenia na poziomie ustawowym uprawnień i obowiązków kuratorów wykonujących orzeczenia sądowe w sprawach rodzinnych. Należałoby także podjąć kroki w kierunku podniesienia statusu kuratorów rodzinnych do poziomu organu wykonawczego sądu w przepisach Kodeksu rodzinnego (Stadniczeńko 2018, s. 22). Taki przepis znalazł się w art. 428 projektu kodeksu rodzinnego Rzecznika Praw Dziecka. Kuratorzy rodzinni aktualnie funkcjonują jako organ pomocniczy sądu. Takie określenie pozycji kuratorów rodzinnych nie przystaje do zakresu i sposobu wykonywania przez nich zadań, a także do poziomu profesjonalizmu tej grupy zawodowej, bowiem wykonują oni orzeczenia sądu w sposób niezależny, podlegając tylko nadzorowi ze strony sądu. Obecnie obowiązujący Regulamin urzędowania sądów powszechnych nie zawiera przepisów o charakterze proceduralnym, które normowałyby kwestie wykonywania orzeczeń sądów w sprawach rodzinnych, opiekuńczych i nieletnich. Ustawowe uregulowanie pozycji i kompetencji kuratora rodzinnego jest ważną sprawą ze względu na to, że przy wykonywaniu swoich obowiązków, kuratorzy rodzinni ingerują w sferę konstytucyjnych i konwencyjnych praw i wolności człowieka (Brudnoch, Grabowska-Moroz 2016).

Rzecznik Praw Obywatelskich w piśmie do Ministra Sprawiedliwości wskazał na potrzebę ustanowienia kuratorów rodzinnych organami postępowania wykonawczego oraz ustawowego uregulowania ich kompetencji (Wystąpienie RPO do MS z dnia 31 grudnia 2015 r. w sprawie określenia roli kuratorów w przeprowadzaniu wywiadów środowiskowych w sprawach opiekuńczych, sygn. IV.501.40.2015. MK). Na złożoność materii związanej z obszarami działań kuratorów w sferze rodzinnej zwrócił uwagę także Stanisław Leszek Stadniczeńko, podkreślając, że *prawa rodziny funkcjonują – występują na pograniczu prawa prywatnego i publicznego. Dyskurs dotyczący relacji pomiędzy prawem rodzinnym a prawem dotyczącym rodziny prowadzi nas na obszar teorii prawnej ochrony rodziny. Podkreślić należy, iż powiązaniem między rodziną a społeczeństwem zajmują się różne nauki, prowadząc wielorakie badania, uznając rodzinę za podstawowy element społeczeństwa występującą jako instytucja i wspólnota* (Stadniczeńko 2018, s. 16).

Należy uwypuklić także potencjał kurateli rodzinnej w zakresie działań wobec nieletnich, w szczególności nie w pełni wykorzystywany w obszarze ośrodków kuratorskich. Stąd też należy wyśtosować postulat dotyczący organizowania procesu resocjalizacji nieletnich oparty na zasobach środowisk lokalnych w ośrodkach kuratorskich (bez umieszczania ich poza środowiskiem rodzinnym, szkolnym, na przykład w młodzieżowym ośrodku wychowawczym). Ośrodki kuratorskie realizują zadania w ujęciu triady resocjalizacja – readaptacja – reintegracja społeczna (Konopczyński 2013, 2014), współpracując w przestrzeni organizacyjnej różnych instytucji ze środowiska lokalnego, w tym w szczególności rodziny, szkoły oraz innych placówek wspierających proces profilaktyczny, wychowawczy, terapeutyczny, czy też rozwój kulturowo-społeczny.

Nadto istnieje możliwość sprofilowania ośrodka kuratorskiego pod kątem tworzenia jak najbardziej homogenicznej grupy wychowanków pod względem natężenia stopnia niedostosowania społecznego – wykorzystując bardziej między innymi funkcję profilaktyczną ośrodka (poziom selektywny i wskazujący) dla zagrożonych niedostosowaniem społecznym. W ośrodku kuratorskim tkwi także potencjał w obszarze wsparcia funkcji wychowawczej rodzin nieletnich. Możliwe jest bowiem organizowanie i przeprowadzanie spotkań z rodzicami w celu nie tylko informacyjnym dotyczącym przebiegu realizacji środka wychowawczego, ale także w celu uaktualniania diagnozy nieletniego, udzielania pomocy rodzinie na płaszczyźnie opiekuńczo-wychowawczej w zakresie jednostkowym, jak również w obszarze grupowych warsztatów wychowawczych dla rodziców/opiekunów nieletnich. Stąd wyłania się potrzeba wzmacniania instytucji ośrodka kuratorskiego, w tym uregulowania legislacyjnego (wprowadzenie do Ustawy o kuratorach sądowych zapisów o ośrodku kuratorskim), organizacyjnego (tak, aby możliwie przy każdym sądzie rejonowym funkcjonowała tego typu placówka), finansowego (aby środki na całościową działalność – w tym utrzymanie infrastruktury, wynagrodzenia kadry, działania wychowawcze, sportowe, kulturalne, projektowe, itd. – były dedykowane dla ośrodków kuratorskich), merytorycznego (w celu podnoszenia kwalifikacji

i kompetencji kuratorów realizujących zadania w tych placówkach poprzez szkolenia w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury).

Abstract: Family probation in Poland – the dynamics of the intensity of tasks in the investigation and enforcement proceedings

The article presents the dynamics of the number of tasks performed by probation officers in Poland in the last decade. The analysis of the number of tasks undertaken by court superintendents, both in cases after the issuance of a judgment and in duties performed before the issuance of a judgment, was made. On the basis of the analyses, conclusions concerning the number of tasks of court guardians in the period from 2009 to 2018 in Poland were presented. There were also presented postulates for changes, including legal changes, resulting from the practical aspect of the performance of tasks by superintendents in family and juvenile cases and in cases of persons obliged to treat alcohol dependence were also presented.

Key words: Probation officer, probation officer supervision, educational measure, Parents Responsibilities, minors.

Bibliografia

- [1] Bojarski T., Kruk E., Skrętowicz E., 2016, *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa.
- [2] Brudnoch A., Grabowska-Moroz B, 2016, *Status zawodowych kuratorów sądowych w polskim wymiarze sprawiedliwości*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Analizy i Rekomendacje Nr 3/2016. Warszawa, http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2017/01/HFPC_analizy_I_rekomendacje_3_2016_Kuratorzy.pdf [dostęp 10.09.2019].
- [3] Gromek K., 2018, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, 6. wyd., Warszawa.
- [4] Haak H. (1995), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Władza rodzicielska. Komentarz*, Toruń.
- [5] <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>
- [6] Jaros P., 2015, *Prawo dziecka do rodziców (odpowiedzialności rodzicielskiej) w kontekście polskich zobowiązań międzynarodowych*, Warszawa.
- [7] Jaros P., 2018, *Podmiotowość dziecka w projekcie nowego Kodeksu rodzinnego (kilka uwag o charakterze generalnym)*, „Social Studies: Theory and Practice”, Vol. 5, No 2, s. 45–61.
- [8] Jaros P., Michalak M., 2016, *Prawa Dziecka. Dokumenty Organizacji Narodów Zjednoczonych*, Warszawa.
- [9] Jedynak T., 2008, *Wywiady środowiskowe*, [w:] *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, (red.) T. Jedynak, K. Stasiak, Warszawa.
- [10] Jedynak T., Górka N., 2014, *Odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką oraz udział kuratora w sprawach o umieszczenie dziecka w środowisku zastępczym*, [w:] *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, (red.) T. Jedynak, K. Stasiak, Warszawa.
- [11] Konarska-Wrzošek V., 2018, *Prawo a dziecko*, „Social Studies: Theory and Practice”, Vol. 5, No 2/2018, s. 33–44.

- [12] Konaszewski K., Kwadrans Ł., 2018, *Zasoby osobiste młodzieży nieprzystosowanej społecznie. Uwarunkowania środowiskowe*, Kraków.
- [14] Konopczyński M., 2013, *Kryzys resocjalizacji czy(li) sukces działań pozornych, refleksje wokół polskiej rzeczywistości resocjalizacyjnej*, Warszawa.
- [13] Konopczyński M., 2014, *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę działań kreujących*, Kraków.
- [15] Kozłowski P. (2016), *Wartości, cele i plany życiowe młodzieży nieprzystosowanej społecznie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [16] Kozłowski P., 2017, *Czyny karalne nieletnich z użyciem przemocy – analiza kryminologiczna z uwzględnieniem czynnika płci*, [w:] *Przemoc w rodzinie – ujęcie interdyscyplinarne*, (red.) Ł. Wirkus, P. Kozłowski, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [17] Kozłowski P., 2018a, *Probation center – a Polish way of complementary resocialization of minors in an open environment*, „The Polish Journal of Criminology”, Vol. 1, s. 33–42.
- [18] Kozłowski P., 2018b, *Ośrodek kuratorski – przestrzeń aktualnych wyzwań grupowej nieinstytucjonalnej resocjalizacji nieletnich*, [w:] *Kuratela sądowa w Polsce. Analiza Systemu. Księga pamiątkowa dedykowana dr Tadeuszowi Jedynakowi*, (red.) K. Stasiak, Toruń.
- [19] Kwadrans Ł., 2019, *Metody pracy wychowawczo-resocjalizacyjnej i profilaktycznej stosowane przez kuratorów sądowych wykonujących orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa.
- [20] Opora R., 2010, *Ewolucja niedostosowania społecznego jako rezultat zmian w zakresie odporności psychicznej i zniekształceń poznawczych*, Gdańsk.
- [21] Projekt kodeksu rodzinnego z uzasadnieniem http://brpd.gov.pl/sites/default/files/kodeks_rodzinny_projekt_z_uzasadnieniem.pdf [dostęp: 17.09.2019].
- [22] Sobieszczuk L., Budziński P., Chmiel R., Ciak G., Liedtke P., Pojnar D., Waclawiak J., 2017, *Kuratorska Służba Sądowa w Polsce wg stanu na dzień 31.12.2016 roku. Opracowanie Komisji ds. Monitorowania Warunków Pracy, Płac i Obciążeń Obowiązkami Kuratorów Krajowej Rady Kuratorów Sądowych*, Warszawa, <http://kurator.info/wp-content/uploads/2017/06/Ankieta-21-06-2017.pdf> [dostęp: 12.09.2019].
- [23] Stadniczeńko S.L., 2018, *Zabezpieczenie interesu dziecka i rodziny w projekcie Kodeksu rodzinnego z 2018 roku*, „Social Studies: Theory and Practice”, Vol. 5, No 2/2018, s. 11–31.
- [24] Stasiak K., 2018, *Udział kuratora w ustalonych przez sąd kontaktach rodziców z dzieckiem*, [w:] *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, (red.) K. Stasiak, Warszawa.
- [25] Stojanowska W., 2000, *Dobro dziecka w aspekcie sprawowanej nad nim władzy rodzicielskiej*, „Studia nad Rodziną”, nr 4/1/6.
- [26] Wirkus Ł., 2018, *Odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod jej opieką. Procedury postępowania kuratora sądowego* [w:] *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, (red.) K. Stasiak, Warszawa.
- [27] Wirkus Ł., Stasiak K., 2018, *Jakość życia kuratorów sądowych*, „Resocjalizacja Polska”, 15, s. 199–220.
- [28] Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Dziecka do Ministra Sprawiedliwości w wystąpieniu generalnym z 18 lutego 2016 roku nr ZSR.422.9.2016.MK http://brpd.gov.pl/sites/default/files/informacja_o_dzialalnosci_rzecznika_praw_dziecka_za_rok_2016_maly.pdf [dostęp: 10.09.2019].

- [29] Wystąpienie RPO do MS z dnia 31 grudnia 2015 r. w sprawie określenia roli kuratorów w przeprowadzaniu wywiadów środowiskowych w sprawach opiekuńczych, sygn. IV.501.40.2015.MK
- [30] Wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.01.2019 r. nr IV.7021.28.2019.MO <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Ministra%20Sprawiedliwo%C5%9Bci%20ws.%20uzupe%C5%82nienia%20uprawnien%C5%84%20i%20obowiaz%C4%85zk%C3%B3w%20kurator%C3%B3w%20s%C4%85dowych.pdf> [dostęp: 12.09.2019]

Akty prawne

- [31] Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi Dz.U. 1982 Nr 35, poz. 230.
- [32] Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich Dz.U. 1982 Nr 35, poz. 228.
- [33] Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy Dz.U. 1964 Nr 9, poz. 59.
- [34] Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych, Dz.U. 2001 Nr 98, poz. 1071.
- [35] Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 1964 Nr 43, poz. 296.
- [36] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego, Dz.U. 2003 Nr 116, poz. 1100.
- [37] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. 2003 Nr 112, poz. 1064).
- [38] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2014 r. w sprawie nadzoru nad nieletnim, Dz.U. 2014, poz. 855.